

Exam. Code : 103204

Subject Code : 1138

B.A./B.Sc. Semester—IV

SOCIOLOGY

(Social Change in India)

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :- Section A : Attempt any **SEVEN** questions. Answer to each question should not exceed half of the page. Each question will carries **4** marks. Total weightage of the section is **28** marks.

Section B : Attempt **FOUR** questions (selecting **ONE** question from each unit). Each question carries **18** marks. Total weightage of the section is **72** marks.

SECTION—A

1. Difference between individual change and social change.
2. Discuss some of the criteria's of social progress.
3. What is Demography ?
4. 'Technology is a social phenomenon' – comment.
5. Differentiate between urbanism and urbanization.
6. What is Globalization ?
7. What is foeticide ?
8. What emotional problems do elderly in India face ?
9. What is Stri-dhan ?
10. How has technology empowered differently-abled ?

4×7=28

SECTION—B**UNIT-I**

1. Differentiate between evolution and revolution. Discuss various factors that resist change in society.

OR

What is progress ? Discuss main conditions which are conducive to social change ?

UNIT-II

2. Discuss various components of population and also discuss how population causes progress or regress in society.

OR

Briefly discuss how education system in India has undergone a change from vedic to post independent period and also discuss the role of education as an agent or instrument of social change and social development.

UNIT-III

3. What is Sanskritization ? Write a note on various models of Sanskritization.

OR

Is Westernization and Globalization a similar process ? Discuss the impact of Westernization on Indian society.

UNIT-IV

4. What is domestic violence ? Discuss how violence affects the life, and wellbeing of abused/victim.

OR

What steps should be taken by society to curb the menace of dowry ?

18×4=72

(Punjabi Version)

ਨੋਟ : ਭਾਗ-ੳ : ਕੋਈ ਸੱਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅੱਧੇ ਪੇਜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 4 ਅੰਕ ਹਨ। ਇਸ ਭਾਗ ਦੀ ਕੁਲ ਵੇਟੇਜ 28 ਅੰਕ ਹੈ।

ਭਾਗ-ਅ : ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। (ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣਕੇ) ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 18 ਅੰਕ ਹਨ। ਇਸ ਭਾਗ ਦੀ ਕੁੱਲ ਵੇਟੇਜ 72 ਅੰਕ ਹੈ।

ਭਾਗ-ੳ

1. ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਦਲਾਅ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ।
2. ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇ ਕੁੱਝ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
3. ਜਨਸੰਖਿਯਕੀ ਕੀ ਹੈ ?
4. ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਘਟਨਾ ਹੈ- ਟਿੱਪਣੀ ਕਰੋ।
5. ਅਰਬਾਨਿਜ਼ਮ (Urbanism) ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ।
6. ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਕੀ ਹੈ ?
7. ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਕੀ ਹੈ ?
8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ?
9. ਸਤੱਰੀ-ਧੰਨ ਕੀ ਹੈ ?
- 10 ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਵਿਕਲਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਸ਼ਕਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ?

4×7=28

ਭਾਗ-ਅ

ਯੂਨਿਟ-1

1. ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ। ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

ਪ੍ਰਗਤੀ ਕੀ ਹੈ ? ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਮੁੱਖ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-II

2. ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਘਟਕਾਂ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਗਮਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਆਬਾਦੀ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ?

ਜਾਂ

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੈਦਿਕ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਦਲਾਅ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਇੱਕ ਏਜੰਟ ਜਾਂ ਸਾਧਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-III

3. ਸਭਿਆਚਾਰੀਕਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਸਭਿਆਚਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਡਲਾਂ ਉਪਰ ਸੰਖਿਪਤ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੋ।

ਜਾਂ

ਕਿ ਪਛਮੀਕਰਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਣ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹਨ ? ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਉਪਰ ਪਛਮੀਕਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-IV

4. ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਕੀ ਹੈ ? ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹਿੰਸਾ ਹਾਦਸਾਗਰਸਤ ਵਿਅਕਤੀ/ ਆਹਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪਾਲਣਪੋਸ਼ਣ (well being) ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ?

ਜਾਂ

ਦਹੇਜ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹੜੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ? 18×4=72

(Hindi Version)

ਨੋਟ : ਭਾਗ-ਕ : ਕੋਈ ਸਾਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਤਿਯੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾ ਉਤਰ ਆਧੇ ਪ੍ਰਠ ਸੇ ਅਧਿਕ ਨ ਹੋ। ਪ੍ਰਤਿਯੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ 4 ਅੰਕ ਹੈਂ। ਇਸ ਭਾਗ ਕੀ ਕੁਲ ਵੇਟੇਜ 28 ਅੰਕ ਹੈ।

ਭਾਗ-ਕ : ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ (ਪ੍ਰਤਿਯੇਕ ਯੂਨਿਟ ਮੇਂ ਸੇ ਏਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਨਕਰ) ਪ੍ਰਤਿਯੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ 18 ਅੰਕ ਹੈਂ। ਇਸ ਭਾਗ ਕੀ ਕੁਲ ਵੇਟੇਜ 72 ਅੰਕ ਹੈ।

ਭਾਗ-ਕ

1. ਵਯਕਿਤਗਤ ਪਰਿਵਰਤਨ ਔਰ ਸਾਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੇ ਸਧਯ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ।
2. ਸਾਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਗਤਿ ਕੇ ਕੁਝ ਮਾਪਦੰਡੋਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜਿਏ।
3. ਜਨਸਾਂਖਿਯਕੀ ਕਯਾ ਹੈ ?
4. ਪ੍ਰੌਢੋਗਿਕੀ ਏਕ ਸਾਮਾਜਿਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਟਿਪ੍ਪਣੀ ਕੀਜਿਏ।
5. ਅਰਬਨਿਜ਼ਮ (Urbanism) ਤਥਾ ਸ਼ਹਰੀਕਰਣ ਕੇ ਸਧਯ ਅੰਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਜਿਏ।
6. ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਣ ਕਯਾ ਹੈ ?

2642(2517)/STB-13890(T)

5

(Contd.)

7. भ्रूण हत्या क्या है ?
8. भारत में बुजुर्गों को कौनसी भावनात्मक समस्याओं का सामना करना पड़ता है ?
9. स्त्री-धन क्या है ?
10. प्रौद्योगिकी ने विकलांगों को कैसे सशक्त बनाया है ?

4×7=28

भाग-ख

यूनिट-I

1. विकास तथा क्रांति के मध्य अंतर स्पष्ट कीजिए। समाज में परिवर्तन का विरोध करने वाले विभिन्न कारकों पर चर्चा कीजिए।

अथवा

प्रगति क्या है ? सामाजिक परिवर्तन के अनुकूल मुख्य परिस्थितियों की चर्चा कीजिए।

यूनिट-II

2. जनसंख्या के विभिन्न घटकों पर चर्चा कीजिए तथा यह भी चर्चा करो कि समाज में प्रगति तथा प्रतिगमन का कारण जनसंख्या कैसे है ?

अथवा

संक्षेप में चर्चा करें कि भारत में शिक्षा प्रणाली में वैदिक तथा स्वतंत्र अवधि के बाद बदलाव कैसे आया है तथा सामाजिक बदलाव तथा सामाजिक विकास में शिक्षा की एक एजेंट या साधन के रूप में भूमिका की भी चर्चा कीजिए।

यूनिट-III

3. संस्कृतिकरण क्या है ? संस्कृतिकरण के विभिन्न मॉडलों पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए।

अथवा

क्या पश्चिमीकरण और वैश्वीकरण एक समान प्रक्रिया है ? भारतीय समाज पर पश्चिमीकरण के प्रभावों की चर्चा कीजिए।

यूनिट-IV

4. घरेलू हिंसा क्या है ? चर्चा करें कि कैसे हिंसा दुर्घटनाग्रस्त व्यक्ति। आहत व्यक्ति के जीवन तथा पालनपोषण (well being) को प्रभावित करती है ?

अथवा

दहेज के खतरे को रोकने के लिए समाज द्वारा कौन से कदम उठाए जाने चाहिए ?

18×4=72